

Uchwała z dnia 14 października 2010 r., III CZP 63/10

Sędzia SN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sąd Najwyższy w sprawie postępowania upadłościowego "B.D.", sp. z o.o. w W. w przedmiocie rozstrzygnięcia sprzeciwu "D.", sp. z o.o. w W. do listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 14 października 2010 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Rejonowy dla miasta stołecznego Warszawy w Warszawie postanowieniem z dnia 30 kwietnia 2010 r.:

"Czy w przypadku reprezentacji łącznej – dwóch członków zarządu obowiązującej w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością każdy z członków zarządu może wnieść w imieniu upadłego zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza wydane na skutek wniesienia sprzeciwu do listy wierzytelności?"

podjął uchwałę:

Na postanowienie sędziego-komisarza, wydane w wyniku rozpoznania sprzeciwu do listy wierzytelności, zażalenie w imieniu upadłej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością mogą wnieść członkowie zarządu zgodnie z obowiązującymi w tej spółce zasadami reprezentacji.

Uzasadnienie

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało przy rozpoznaniu zażalenia, które wniosła upadła "B.D.", spółka z o.o. w W. na postanowienie częściowe sędziego-komisarza z dnia 1 grudnia 2009 r. w przedmiocie uznania wierzytelności "D.", spółki z o.o. w W. na liście wierzytelności. Jednoosobowy zarządca spółki "D." był jednocześnie członkiem dwuosobowego zarządu upadłej spółki. Pełnomocnictwo dla pełnomocnika upadłego, przy

obowiązującej w tej spółce łącznej reprezentacji dwóch członków zarządu, zostało udzielone tylko przez drugiego członka zarządu.

Zdaniem Sądu Okręgowego, kwestie reprezentacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością reguluje art. 205 § 1 k.s.h. i konieczne współdziałanie dwóch członków zarządu nie budziłoby wątpliwości, gdyby nie przewidziana w art. 20 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm. – dalej: "Pr.u.n.") modyfikacja reprezentacji handlowych spółek kapitałowych. Według niej, wniosek o ogłoszenie upadłości może złożyć każdy, kto ma prawo reprezentować osobę prawną sam lub łącznie z innymi osobami. Kierując się wykładnią literalną oraz systemową należy stwierdzić, że wyjątek ten powinien mieć zastosowanie tylko na etapie postępowania w przedmiocie ogłoszenie upadłości i wyłącznie przy jednej czynności procesowej, jaką jest złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Jednakże w uchwale z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 12/09 (OSNC 2010, nr 1, poz. 8) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że członek dwuosobowego zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, w której obowiązuje zasada reprezentacji łącznej, może sam wnieść za upadłego zażalenie na postanowienie o ogłoszeniu upadłości, wydane na wniosek złożony za spółkę tylko przez drugiego członka zarządu. Sąd Najwyższy, opowiadając się za rozszerzeniem zastosowania wyjątku przewidzianego art. 20 ust. 2 pkt 2 Pr.u.n., miał przede wszystkim na względzie konieczność ochrony wierzycieli i samego podmiotu upadłego, w którym poszczególni członkowie mogą mieć odmienny pogląd co do kondycji finansowej upadłego i drogi wyjścia z trudnej sytuacji.

Sąd Okręgowy podkreślił, że w razie konfliktu w dwuosobowym zarządzie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości, przy łącznej reprezentacji, upadły nie będzie mógł dokonywać wielu czynności mających na celu ochronę wierzycieli i zwiększenie stopnia ich zaspokojenia, w tym także nie będzie mógł wnioskować o zmianę sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego albo zaskarżać wdrożenia opcji likwidacyjnej w miejsce opcji układowej. Szczególne wątpliwości co do możliwości dopuszczenia do działania jednego z członków zarządu pojawiają w związku z ewentualnymi nieprawidłowościami w księgowaniu w spółce jej zobowiązań. Inny, przytoczony przez sąd argument przemawiający za rozszerzeniem modyfikacji reprezentacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w postępowaniu upadłościowym, odnosi się do odpowiedzialności osobistej członków

zarządów spółek kapitałowych i konieczności zagwarantowania upadłemu pełnoprawnego uczestniczenia w postępowaniu dotyczącym ustalenia listy wierzytelności.

Z drugiej strony Sąd Okręgowy podkreślił niewątpliwy mankament dopuszczenia do modyfikacji reprezentacji łącznej w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w postaci możliwości składania sprzecznych oświadczeń przez skonfliktowanych członków zarządu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ogłoszenie upadłości nie ma wpływu na zdolność prawną oraz zdolność do czynności prawnych upadłego (art. 185 ust. 2 Pr.u.n.). Jedynie w określonych sytuacjach, poza postępowaniem upadłościowym, upadły traci zdolność procesową. Zgodnie z art. 144 Pr.u.n., postępowania sądowe i administracyjne dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i dalej prowadzone jedynie przez syndyka i przeciw niemu. Syndyk prowadzi postępowania sądowe na rzecz upadłego, lecz w imieniu własnym. Świadczenia dochodzone przez niego lub przeciwko niemu podlegają zasądzeniu na rzecz lub od upadłego. Podstawienie procesowe syndyka w miejsce upadłego jest podstawieniem bezwzględny, przy którym legitymację procesową ma tylko podmiot podstawiony. W odróżnieniu od postępowań „zewnętrznych”, upadły we własny imieniu uczestniczy w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości oraz we właściwym postępowaniu upadłościowym. Jest legitymowany do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 20 ust. 1 Pr.u.n.) i do zaskarżenia postanowienia o ogłoszenie upadłości (art. 54 ust. 1 Pr.u.n.). W postępowaniu toczącym się w sądzie upadłościowym po ogłoszeniu upadłości upadły może składać wyjaśnienia, oświadczenia (np. art. 217, 243 Pr.u.n.), wnioski (np. art. 221 ust. 3 Pr.u.n.) oraz zażalenia na postanowienia sądu upadłościowego i sędziego-komisarza w przypadkach wskazanych w ustawie (np. art. 222 ust. 1 i 3 Pr.u.n.). Jednym z przykładów, w których upadłemu przysługuje zażalenie na postanowienie sędziego komisarza, jest zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza w przedmiocie sprzeciwu do listy wierzytelności. Legitymacja upadłego do zaskarżenia decyzji sędziego-komisarza, dopuszczalnego na podstawie art. 259 ust. 2 Pr.u.n., wynika z art. 256 ust. 2 Pr.u.n., który przyznaje upadłemu prawo wniesienia sprzeciwu do listy wierzytelności, jeżeli projekt listy wierzytelności nie jest zgodny z jego wnioskami lub oświadczeniami. Wobec tego oczywiste jest, że w

razie nieuwzględnienia przez sędziego-komisarza sprzeciwu upadły może wnieść zażalenie.

Przepisy Prawa upadłościowego i naprawczego nie regulują sposobu wniesienia tego środka odwoławczego. Oznacza to, że ma zastosowanie ogólna zasada przewidziana w art. 67 k.p.c. (art. 229 Pr.u.n.), zgodnie z którą upadły dokonuje czynności procesowych przez swoje organy. Sposób reprezentowania osoby prawnej reguluje ustawa (art. 38 k.c.). Według art. 205 § 1 k.s.h., który ma zastosowanie do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, w przypadku zarządu wieloosobowego, jeśli umowa spółki nie stanowi inaczej, do składania oświadczeń w imieniu spółki wymagane jest współdziałanie dwóch członków zarządu albo jednego członka zarządu łącznie z prokurentem.

Jak długo zarząd spółki z ograniczoną odpowiedzialnością uprawniony do jej reprezentacji nie złoży oświadczenia woli lub nie dokona czynności procesowej zgodnie z tymi wymaganiami, tak długo nie można przyjąć, że w świetle teorii organów czynności te zostały dokonane przez spółkę. W określonych przypadkach ustawodawca dostrzegł potrzebę modyfikacji obowiązującej zasady reprezentacji, ze względu na szczególny charakter dokonywane jest to jednak w sposób wyraźny i jednoznaczny; przepis określa wówczas wprost, w jaki sposób osoba prawna powinna być reprezentowana (m.in. art. 210 i 569 k.s.h.). W związku z tym trzeba podkreślić, że Prawo upadłościowe i naprawcze nie wprowadza żadnych modyfikacji w zakresie reprezentacji spółki w odniesieniu do złożenia za upadłego zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza wydane na skutek wniesienia sprzeciwu do listy wierzytelności. Skoro w odniesieniu do analizowanego zażalenia ustawodawca nie odstąpił od zasad reprezentacji właściwych dla danej osoby prawnej, w razie obowiązywania w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością reprezentacji łącznej, zażalenie w jej imieniu mogą złożyć jedynie dwaj członkowie zarządu działając razem albo jeden z członków zarządu łącznie z prokurentem.

W uzasadnieniu uchwały z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 12/09, Sąd Najwyższy przyjął, że art. 20 ust. 2 pkt 2 Pr.u.n. wprowadza modyfikację obowiązujących w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością zasad reprezentacji. Według Sądu Najwyższego, możliwość samodzielnego wnoszenia zażalenia za upadłego przez jednego członka zarządu, pomimo obowiązującej w spółce reprezentacji łącznej, stanowi konsekwencję (uzupełnienie) szczególnego uregulowania w art. 20 ust. 2 pkt 2 Pr.u.n. prawa do składania wniosku o ogłoszenie upadłości. Skoro

ustawodawca trafnie zdecydował, aby każdy członek zarządu mógł sam zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości spółki, to podobne względy wymagają, aby każdy z nich mógł kwestionować ogłoszenie upadłości.

Dopuszczona przez Sąd Najwyższy, pomimo nieistnienia wyrażnej normatywnej podstawy, liberalizacja reguł reprezentacji upadłego przy wnoszeniu zażalenia na postanowienie o ogłoszeniu upadłości nie może jednak obejmować wniesienia przez upadłego zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza, wydane w toku postępowania upadłościowego, w przedmiocie rozpoznania sprzeciwu co do listy wierzytelności. W obu przypadkach zażalenia składane są w dwóch różnych postępowaniach uregulowanych w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze. Postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości uregulowane w tytule II, części pierwszej "Przepisy ogólne o postępowaniu upadłościowym i jego skutkach" oraz będące konsekwencją uwzględnienia wniosku o ogłoszenie upadłości dalsze postępowanie upadłościowe różnią się w takim stopniu, że ustalenia dotyczące jednego z nich nie obejmują automatycznie drugiego. W przepisach normujących postępowanie upadłościowe prowadzone po ogłoszeniu upadłości nie ma odpowiednika art. 20 ust. 2 pkt 2 Pr.u.n., który – pomimo dyskusyjnej, w ocenie piśmiennictwa, tezy prowadzącej do przełamania zasady reprezentacji łącznej – dawał jednak silniejsze podstawy do zastosowania analogii przy wnoszeniu zażalenia na postanowienie w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Z tego względu rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia w kierunku utrzymania zasad reprezentacji spółki w odniesieniu do składania zażalenia na postanowienie w przedmiocie sprzeciwu do listy wierzytelności nie stanowi zaprzeczenia tezie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 12/09, lecz jej uzupełnienie.

Stwierdzenie, że będąca w upadłości spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może wnieść zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza w przedmiocie sprzeciwu do listy wierzytelności zgodnie z obowiązującymi w tej spółce regułami reprezentacji, jako rezultat wykładni językowej, wzmocniony regułami wykładni systemowej, nie pozostaje w sprzeczności z celem postępowania upadłościowego, jakim jest ochrona wierzycieli upadłego i samego upadłego. Dalsza liberalizacja reguł reprezentacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, tym razem już nie w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, lecz w postępowaniu upadłościowym toczącym się po ogłoszeniu upadłości, mogłaby

grozić konsekwencjami sprzecznymi z interesami wierzycieli, a zwłaszcza mogłoby prowadzić do przedłużania lub wręcz paraliżu postępowania upadłościowego. Skutek ten mogłoby wywołać wnoszenie przez każdego z członków zarządu różnych, czasem sprecznych ze sobą środków prawnych, oraz do wzajemnego wycofywania tych środków. Nie można też zakładać, że członek zarządu występujący samodzielnie w imieniu spółki zawsze działa na jej korzyść. Konflikt pomiędzy członkami zarządu grozi wyrządzeniem szkody wierzycielom upadłego.

Wykładni językowej i systemowej, która jednocześnie uwzględnia zasadniczy cel postępowania upadłościowego, nie może podważać wzgląd na interes członków zarządu ponoszących na podstawie art. 299 k.s.h. odpowiedzialność deliktową za szkodę w wysokości niewyegzekwowanej od spółki wierzytelności, spowodowaną bezprawnym, zawinionym niezgłoszeniem przez członków zarządu wniosku o ogłoszenie upadłości spółki (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2008 r., III CZP 72/08, OSNC 2009, nr 2, poz. 20). Wyznacznikiem tej odpowiedzialności w sprawie odszkodowawczej jest wysokość niespełnionych zobowiązań spółki uwzględnionych na liście wierzytelności (zob. art. 264 ust. 1 Pr.u.n., a także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 października 2003 r., I CK 160/02, "Monitor Prawniczy" 2003, nr 23, s. 1059, z dnia 21 września 2005 r., V CK 129/05, "Monitor Prawniczy" 2005, nr 20, s. 972, z dnia 8 marca 2007 r., III CSK 352/06, "Prawo Spółek" 2008, nr 4, s. 58 oraz z dnia 19 czerwca 2009 r., V CSK 460/08, nie publ.). Członkowie zarządu nie są jednak pozbawieni możliwości podważania w oddzielnym postępowaniu istnienia wierzytelności wobec spółki w całości lub w odpowiedniej części uwzględnionych na liście wierzytelności. Nie jest także wyłączone powództwo odszkodowawcze przeciwko członkowi zarządu uniemożliwiającemu działanie za upadłego, gdy takie działanie, ze względu na subsydiarną i solidarną odpowiedzialność wszystkich członków zarządu, byłoby działaniem na ich szkodę.

Spółka w postępowaniu sądowym działa jako jeden podmiot, a sytuacje leżące po stronie osób wchodzących w skład jej zarządu uniemożliwiające dokonywanie skutecznych czynności procesowych nie mogą stanowić wyłącznej podstawy do modyfikacji ogólnie obowiązujących zasad reprezentacji. Celem wprowadzenia reprezentacji łącznej jest m.in. przeciwdziałanie zbyt pochopnym i wymierzonym w interes spółki decyzjom jednego z członków zarządu. Należy też zważyć, że przedstawione zagadnienie odnosi się do spółki kapitałowej, w której wspólnicy

decydują o zasadach reprezentacji; daje temu wyraz art. 205 § 1 k.s.h., przewidując pierwszeństwo umownych regulacji tych zasad. W razie konfliktu pomiędzy członkami zarządu paraliżującego działania spółki, mogą być zastosowane wobec nich sankcje organizacyjne włącznie z odwołaniem w każdym czasie przez zgromadzenie wspólników, nawet jeśli w umowie spółki uregulowano inaczej kwestię odwołania członka zarządu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2006 r., V CSK 241/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 140).

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.